

ЯКІСТЬ ПЛЕМІННИХ СВИНЕЙ

С. Войтенко, доктор с.-г. наук
Л. Вишневський, канд. с.-г. наук
Інститут розведення і генетики тварин УААН

Галузь свинарства в Україні, яка на сучасному етапі представлена 11 породами свиней і має призначення забезпечувати населення м'ясом та м'ясопродуктами, з огляду на численність поголів'я не така уже і потужна, як ми звикли констатувати. За даними Мінагрополітики України, станом на 01.05.2009 року поголів'я свиней в усіх категоріях господарств складає 6844 тис. голів. Здавалося б така кількість тварин здатна виробляти та забезпечувати попит на свинину до звичних нам 40-45% у м'ясному балансі країни. Але виникає парадокс, що полягає у розподілі свиней за місцем їх вирощування – сільськогосподарські підприємства та приватний сектор. Більше половини поголів'я, а точніше – 3910,5 тис. голів, або 57,14% знаходиться у індивідуальному секторі і тільки 29335 тис. голів (42,86%) – у сільськогосподарських підприємствах. З власного досвіду роботи і практики можна стверджувати, що те поголів'я свиней у населення достеменно підрахунку не підлягає, а отже його кількість – умовна і розраховувати на виробництво свинини та наповнення ринку з цієї категорії господарств не реально.

Серед областей України найбільш потужними виробниками свинини, з огляду на поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах станом на 01.05.2009 року, можна вважати Дніпропетровську область -388 тис. гол., Донецьку - 325,7 тис. гол., Київську -286 тис. гол., Запорізьку -221,6 тис. гол. і Черкаську -201,4 тис. гол. Низький розвиток свинарства притаманний для західних регіонів країни, так у Закарпатській області налічується лише 25,1 тис. гол. у сільськогосподарських підприємствах, Житомирській – 43,9 тис. гол, Чернівецькій - 46,6 тис. гол. У цілому збільшення поголів'я свиней, порівняно з аналогічним періодом 2008 року, відбулося лише на 3,9 %.

Зрозуміло, що для відтворення поголів'я свиней у господарствах будь-якої власності та потужності використовують селекційний матеріал, який завозять з кращих племінних господарств як України, так і світу, причому останній варіант має більшу практичну цінність та актуальність.

За даними Державного племінного реєстру – інформаційної бази даних про племінні стада, станом на 01.01.2009 року мережа племінних господарств у свинарстві налічує 416 племінних господарств, з них -102 племінних заводи з наявністю в цих категоріях господарствах 57517 голів основних свиноматок та 3232 голів основних кнурів.

Аналіз порід свиней свідчить, що провідна позиція належить великій білій породі – 71,81% від загальної кількості основного поголів'я кнурів і

свиноматок в племінних господарствах і ландрас – 16,06%, інші породи не такі численні і мають певний ареал розповсюдження (табл. 1).

Як і в останні роки, в критичному стані щодо відтворення знаходяться українська степова ряба порода - 0,09% і уельська -0,18%, причому якщо останню можна відродити, за необхідності, шляхом завезення представників даного генотипу з інших країн, то вітчизняну українську степову білу – хіба що схрещуванням з вихідними генотипами чи спорідненими породами. Але цей засіб мабуть нікому не потрібний, тому що крім розмов ніяких кроків в селекційній роботі не зроблено.

1. Розподіл порід свиней України за кількістю основного поголів'я*

Порода	К-сть племінних господарств	К-сть основних свиноматок, гол	К-сть основних кнурів, гол	% тварин	Позиція за к-стю тварин
Велика біла	292	41382	2241	71,81	1
Велика біла англійської селекції	1	145	10	0,26	10
Велика чорна	4	438	29	0,77	8
Дюрок	6	364	42	0,67	9
Ландрас	48	9370	389	16,06	2
Миргородська	5	483	65	0,91	7
Полтавська м'ясна	15	1509	125	2,69	4
Уельська	1	100	13	0,18	11
Українська м'ясна	23	1888	139	3,34	3
Українська степова біла	7	857	77	1,54	6
Українська степова ряба	1	41	14	0,09	12
Червона білопояса	13	930	88	1,68	5
Всього	416	57517	3232	100	

* Примітка : велику білу породу представлено ще й генотипом англійської селекції

Позитивним в галузі є те, що хоча б одне племінне господарство по розведенню свиней великої білої породи – ТОВ «Фрідом Фарм Бекон» Херсонської області відверто підтвердило розведення саме свиней англійської селекції. Інші господарства все наявне поголів'я, незалежно від його походження, відносять до великої білої породи. Можливо це і правильно – завезені свині з Англії, Данії, Франції, Польщі, Чехії, Угорщини Німеччини т.д. дійсно відносяться до великої білої породи, або йоркшир. Проте відселекціоновані вони за різними ознаками, мають своє походження, а отже і генотип, який не відповідає так званому «українському типу» у

великій білій породі. Крім того, практика постійного завезення свиней чи сперми, особливо в західному регіоні України, одержання і розповсюдження тварин без певного спрямування щодо створення нового селекційного досягнення, приводить до втрати генотипу, що характеризує приміром, велику білу породу чи ландрас.

Як правильно здійснено підхід до розведення та визначення походження тварин у скотарстві, де хоча і використовуються плідники зарубіжного походження, але в родоводі тварини вказано частку кровності за тією чи іншою породою, а ступінь вираженості у тварин спадкових ознак, які характерні для конкретної породи, визначається породністю. Крім того, приміром, такі породи як лімузин, шароле, герефорд, абердин – ангус і інші, що досить інтенсивно використовуються в породотворному процесі і при схрещуванні, відносяться до зарубіжних покращуючи порід, незалежно від часу їх використання в Україні. Від того, що хтось із господарників завіз сьогодні бугая м'ясної породи зарубіжного походження, завтра він автоматично не заноситься в племінну карточку тварини, як вітчизняного походження з аналогічним підходом до потомства.

Здавалося б, що інтенсивне використання тварин високпродуктивних тварин зарубіжної селекції, відселекціонованих за відтворювальною здатністю, відгодівельними і м'ясними якостями повинно адекватно поліпшити наявний генофонд України. Що ж відбувається в дійсності?

За даними Державного племінного Реєстру станом на 01.01.2009 року галузь свинарства характеризувалася різними показниками (табл.2).

Для великої білої породи свиней характерним є розмах мінливості показників розвитку і продуктивності, що узгоджується з рівнем селекційно-племінної роботи та відповідним статусом господарства. З огляду на подані господарствами дані, жива маса кнурів у віці 24 міс. має межі 189 -366 кг за вимог класу еліта – 290 кг. Найвищий показник живої маси кнурів у цей віковий період притаманний для тварин ДП «Націонал-Плюс» ПП «Націонал» Дніпропетровської області – 366 кг за довжини тулубу тварин - 182 см. Хоча варто зазначити, що багато господарств в інших областях мають кнурів з живою масою 325-340 кг. А позакласні тварини знаходяться в СВК «Дружба» Одеської області – жива маса дорослих кнурів -189 кг.

Найкоротші кнури у віці 24 міс. розводяться в СТОВ «Маяк» Черкаської області, де 20 основних плідників мають довжину тулубу лише 129 см за живої маси 302 кг. Такі собі колобки.

Свиноматки, що оцінюються за розвитком один раз за життя, а саме на 5-10 день після першого опоросу, мають живу масу на рівні 150-268 кг, при цьому найбільш масивні свиноматки зосереджені в ДП «Мирогощанський ДІ» Рівненської області (268 кг), а маловагові – у ДПДГ Закарпатського ІАПВ -150 кг. Не зрозумілим є той факт, як у ДП Дніпропетровському кінному заводі № 65 свиноматки з живою масою 168 кг мають довжину тулубу 173 см.

Для оцінки тварин за власною продуктивністю слугують показники віку досягнення живої маси 100 кг та товщина шпиків (прижиттєво). За цими

показниками племінні кнурці великої білої породи мають аж занадто полярні показники, що не підлягають під будь-який бонітувальний клас. Так, вік досягнення живої маси 100 кг у кнурців в ТОВ «Ряснянське» Сумської області становить 95 днів за середньодобових приростів під час вирощування лише 504 г. Якщо врахувати, що вік досягнення живої маси 100 кг ремонтним молодняком обраховується від дати народження до дати, коли тварини мають масу 100 кг, то можна встановити, що середньодобовий приріст тварин у даному господарстві на протязі вирощування - більше 1кг. За середньодобового приросту 222 г в ТОВ «Праця Стольне» Чернігівської області кнурці досягають живої маси 100 кг за 290 днів, що найбільше по породі.

2. Племінна база галузі та продуктивність свиней великої білої породи, ландрас і миргородської

Показники	За всіма породами	Велика біла	Ландрас	Червона білопоясна	Українська степова біла	Миргородська
Жива маса кнурів, кг	189-421	189-366	240-421	266-322	283-342	242-281
Довжина тулубу кнурів, см	129-296	129-195	173-198	177-296	170-186	164-171
Жива маса свиноматок, кг	150-277	150-268	163-277	177-233	190-233	178-212
Довжина тулубу свиноматок, см	130-222	130-196	150-222	147-167	157-165	149-152
Вік досягнення ж.м. 100 кг (прижиттєво), дні - кнури	95-290	95-290	161-215	160-255	173-215	215-220
Товщина шпигу (прижиттєво) мм- кнури	10-42	12-42	10-30	22-29	27-29	29-30
Багатоплідність свиноматок, гол	7-16,1	7,5+16,1	7,0-13,8	8,9-11,2	10,2-11,2	10,0-10,9
Маса гнізда поросят при відлученні, кг (28-60дн.)	18-257	74-257	18-251	120-187	151-203	110-125
Середньодобовий приріст рем. молодняку, г	147-801	147-801	324-758	440-710	318-653	375-559
Реалізовано на 1	0,5	0,4	0,6		0,4	0,4

осн. свиноматку						
-----------------	--	--	--	--	--	--

Для переважної кількості племінних господарств багатоплідність свиноматок складає 10,0 -10,5 голів, що теж не узгоджується з використанням відселекціонованих зарубіжних генотипів, для яких, згідно рекламних проспектів, характерною є багатоплідність 14-16 голів на опорос. Найбільш продуктивні за багатоплідністю свиноматки зосереджені в СПП «РВД-Агро» Черкаської області -16,1 голів. Дещо менша багатоплідність-14,3 голови характерна для свиноматок ДП «Радивілівський комбінат хлібопродуктів» Рівненської області. Декілька стад мають багатоплідність 12-12,3 голів – ПСП «Веселий хутір», ПЗ «Велика Бурімка» Черкаської області, ДП «ДГ Носівської СДС» Чернігівської області, ТОВ «Гранум» Луганської області тощо. Не так багато господарств мають багатоплідність свиноматок на рівні 11-11,5 голів. Навіть господарства, що утримують провідні позиції по розведенню свиней зарубіжних генотипів – ВАТ «Племзавод" «Степной» Запорізької області має багатоплідність свиноматок на рівні 11 голів, а 3 племінні заводи ТОВ «Агропромислової компанії» тієї ж Запорізької області, у якої визнано європейські підходи до галузі, одержано лише 11,2-10,6 голів на опорос. Інше племінне господарство СП «Дністро-Гібрид» Одеської області, що довгий час було флагманом по реалізації свиней великої білої породи французької селекції, має лише 10,7 голів поросят на опорос. Господарство, що утримує свиней великої білої породи англійської селекції –ТОВ «Фрідом Фарм Бекон» має на жаль теж не високу багатоплідність свиноматок – 10,8 голів. То що змінилося від використання величезної кількості завізних тварин в галузі, окрім величезної кількості ліній і родин, частина з яких взагалі не має відношення до великої білої породи ?

У багатьох господарствах вік досягнення тваринами живої маси 100 кг під час вирощування не узгоджується з середньодобовими приростами. Так, ПОПП «Еліта» Київської області при середньодобових приростах 402 г здатне виростити молодняк до живої маси 100 кг за 191 день, а у ДПДГ 9 Січня Полтавської області, відповідно, кнурці живої маси 100 кг досягають за 210 днів за середньодобових приростів 313г. І такі випадки непоодинокі.

Проте ті ж господарства із зарубіжними генотипами – ТОВ «Агропромислова компанія» Запорізької області вирощує молодняк до живої маси 100 кг за 171-188 днів при середньодобових приростах 731-720г, що відповідає уявленню про високопродуктивне поголів'я свиней в племінному заводі. СП «Дністро-Гібрид» Одеської області, відповідно, має показники під час вирощування ремонтного молодняку -653 г і 186 днів. Але таких господарств не так багато, крім того, не дивлячись на досить інтенсивний обмін селекційним молодняком з цих господарств, суттєвого покращення масиву породи не відчутно.

Оцінка ситуації в породі ландрас, що визнана найкращою світовою породою за відгодівельними і м'ясними якостями, вказує на ще більший діапазон порушень, що стосуються комплексної оцінки тварин за розвитком і

продуктивністю. Вірогідно, подібний стан породи є результатом безсистемного завезення свиней та створення племінних господарств, з урахуванням належності останніх до генотипів м'ясного напрямку продуктивності, утримання яких дотується за рахунок коштів державного бюджету по Програмі селекції у тваринництві та птахівництві.

Крім того, якщо селекційно-племінна робота в провідних племінних господарствах по розведенню свиней великої білої породи проводиться під методичним керівництвом науковців Інституту свинарства ім. О.В.Квасницького УААН з координацією селекції іншими галузевими інститутами та дослідними станціями, то розведення породи ландрас, у переважній більшості господарств, підпорядковується забаганці керівництва господарства і не підлягає контролю з боку Інституту тваринництва УААН.

Розмах живої маси кнурів породи ландрас у віці 24 міс. в племінних господарствах – 240 - 421 кг, при цьому тварини, що мають показники нижче класу еліта знаходяться в ПАП «Агропродсервіс» Тернопільської області, а занадто «важкі» - у ТОВ «Фрідом Фарм Бекон» Херсонської області (421 кг).

До книги рекордів Гінесса можна занести свиноматок породи, які утримуються в ТОВ «Ландрас Стецева» Івано-Франківської області. Це ж коли вони вперше народжують поросят і яким чином проводяться виміри довжини тулубу, якщо остання становить 222 см? І це при тому, що основні кнури в цьому ж господарстві мають довжину тулубу тільки 184 см.

Багатоплідність свиноматок породи ландрас у цілому навіть вища, ніж великої білої породи. Для переважної більшості господарств вона складає 10,5-11,5 голів. Окремі господарства мають низьку багатоплідність свиноматок -7,0 голів (СТОВ «Припруття» Чернігівської області) за одночасного підтвердження високої продуктивності зарубіжних генотипів у спільному українсько-великобританському господарстві ТОВ «Нива Переяславщини» Київської області -13,8 голів.

Для породи ландрас характерним є також неоднорідність показників, за якими проводиться оцінка тварин за власною продуктивністю. Так, вік досягнення кнурцями живої маси 100 кг у середньому по породі складає 161-215 днів, а товщина шпику-10-30мм. При цьому ремонтний молодняк в різних господарствах вирощується за різного рівня годівлі, що забезпечує одержання середньодобових приростів на рівні 324 -758г. Не зрозумілим залишається той факт, як скажімо ТОВ «УкрЛан» Запорізької області може виростити за 190 днів ремонтних кнурців до живої маси 100 кг за середньодобових приростів 397г, або СТОВ «Євросвинка» Чернігівської області – за 194 дні при середньодобовому прирості ремонтного молодняку - 324г.

Дійсний попит на племінних тварин будь – якої породи визначається кількістю реалізованих свиней на одну основну свиноматку. Для великої білої породи це 0,4 голів, а для ландрас-0,6 голів.

Для порівняння порід різного напрямку продуктивності, якщо диференціація дійсно є за такого підходу до вітчизняного свинарства,

проведено порівняння продуктивності вітчизняних порід – червоної білопоясної, української степової білої і миргородської.

Аналіз оцінки тварин червоної білопоясної породи вказує на величезну мінливість показників розвитку і продуктивності тварин у племінних господарствах, що вірогідно можна пояснити часом створення породи і її неконсолідованістю. Це ж які повинні бути кнури, щоб у віці 24 міс., останнього періоду зважування і вимірювання тварин, мати довжину тулубу 296см (СВК «Дружба народів» Одеської області)?

Основні свиноматки породи мають довжину тулуб на рівні 147-167 см, а живу масу 177 -233 кг. У переважній більшості господарств багатоплідність свиноматок невисока 8,9 - 10,2 голови на опорос. Найкращими за цим показником є стада СВК «Дружба народів» Одеської - 11,2 та АФ «Проскурів» Хмельницької області – 11 голів на опорос. Щодо оцінки кнурців за власною продуктивністю, то можна стверджувати, що тварини мають вік досягнення живої маси 100 кг у віці 160- 255 днів при товщині шпику (прижиттєво) – 22-29 мм, тобто серед них немає тварин з низькою товщиною шпику, подібно до ландрас. Позитивним можна назвати факт найбільшої кількості реалізованих тварин на одну свиноматку -0,7 голів.

Класичні вітчизняні породи свиней, що поступаються м'ясним генотипам за деякими параметрами продуктивності, за даними ДПР у 2008 році мало в чому були гіршими.

Українську степову білу породу представляють кнури, що у віці 24 міс. мають живу масу 283-342 кг і довжину тулубу -170-186см, що не гірше, ніж у вищезгаданих генотипів. Жива маса та довжина тулубу основних свиноматок цієї породи теж не поступається середнім показникам по великій білій породі, ландрас і червоній білопоясній. Стандартним і вирівняним для породи є показник товщини шпику тварин, визначений прижиттєво -27-29мм, проте такі, а то і вищі показники зустрічаються і серед проаналізованих вище порід. Породи, що відносилися до материнського генотипу, має консолідовані стада за відтворювальною здатністю, у результаті чого нижня межа багатоплідності свиноматок знаходиться на рівні 10,2 голови на опорос, що значно вище великої білої, ландрас і червоної білопоясної. Даний вітчизняний генотип поступається хіба що за середньодобовим приростом ремонтного молодняку – найвищий показник по господарствах породи 653г проти 801г у великої білої породи, 758г – у ландрас і 710- у червоної білопоясної. Реалізація молодняку серед племінних господарств української степової білої породи – 0,4 голови на одну основну свиноматку, що дещо нижче порід ландрас і червоної білопоясної.

Миргородську породу свиней за якісними показниками від інших генотипів відрізняють хіба що вища товщиною шпику у кнурців (прижиттєво) 29-30 мм та вік досягнення тваринами живої маси 100 кг під час вирощування ремонтного молодняку -215-220 днів, хоча показники не виходять за межі вимог класу еліта для тварин III групи. Стабільним для племінних господарств є багатоплідність свиноматок -10,0-10,9 голів на опорос.

При цьому кращими господарствами в породі слід назвати ДПДГ ім. Декабристів Полтавської області, ТОВ «Агрікор» Чернігівської та «Аміла» Волинської областей. Негативним для породи можна вважати низький рівень вирощування ремонтного молодняку - 375-559г та кількість реалізованих тварин на одну основну свиноматку -0,4 голови.

Інші породи свиней, що утримуються в племінних господарствах України, а саме: велика чорна, дюрк, полтавська і українська м'ясні, уельська та українська степова біла мало в чому відрізняються від середніх показників наведених порід.

Отже, з огляду на дані, що надійшли до Державного племінного реєстру станом на 01.05.2009 року від суб'єктів племінної справи у свинарстві та проведеного нами аналізу кількісних і якісних показників продуктивності стад, можна зробити висновок про відсутність чіткої диференціації порід за напрямком продуктивності, встановленому в Інструкції з бонітування свиней, у відповідності з якою свині великої білої породи та української степової білої відносяться до універсального генотипу, ландрас та червоної білопоясної – до м'ясних, а миргородської – до м'ясо-сальних. Вірогідно потрібно змінювати вимоги до комплексної оцінки свиней, не поділяючи їх за групами.

Крім того, при проведенні атестації та переатестації племінних господарств, яка повинна проводитися в 2009 році, потрібно більш жорстко підходити до показників виробничо-господарської діяльності господарств та якісних показників стад – непотрібно присвоювати певний статус господарству, котре утримує 1-2 кнурів і 25-35 свиноматок у великій білій породі та ще менше – серед м'ясних генотипів. Який рівень селекційно-племінної роботи можуть забезпечити такі стада та якої якості тварин представити для реалізації? У чинній нормативній документації чітко прописані вимоги щодо кількості тварин, необхідних для присвоєння статусу племінного заводу і племінного репродуктора у свинарстві, а також якісних і кількісних показників діяльності господарства. Крім того, кожному суб'єкту племінної справи у свинарстві, у першу чергу, потрібно пам'ятати, що основою їх діяльності є:

- участь у виконанні державних та галузевих програм селекції у тваринництві;
- удосконалення племінних і продуктивних якостей тварин шляхом проведення поглибленої селекційної роботи та використання для відтворення стада найкращих племінних (генетичних) ресурсів вітчизняного та зарубіжного походження;
- проведення робіт щодо створення й апробації нових, поліпшення існуючих високопродуктивних порід, заводських типів, ліній, родин і популяцій сільськогосподарських тварин з високим генетичним потенціалом;
- ідентифікування належним чином тварин, що є в господарстві;
- ведення офіційного обліку продуктивності, генетичної експертизи походження тварин і оцінки їх за власною продуктивністю та якістю потомків;

- ведення автоматизованого індивідуального обліку продуктивних і племінних якостей сільськогосподарських тварин;
- використання для відтворення маточного поголів'я племінних (генетичних) ресурсів, що мають племінні свідоцтва (сертифікати) та допущені до використання державною племінною службою і органами ветеринарної медицини;
- забезпечення рівня годівлі тварин, необхідного для реалізації їх генетичного потенціалу;
- забезпечення належного зоотехнічного та ветеринарного стану ведення племінного тваринництва, своєчасне виконання профілактичних і лікувальних заходів, охорона племінного поголів'я від інфекційних захворювань та багато інших.

Здебільшого господарства, що мають статус суб'єктів племінної справи у свинарстві, не мають уявлення про відповідальність, або роблять вигляд, що не знають своїх обов'язків. **Є лише право отримувати державну дотацію відповідно до діючої загальнодержавної програми селекції.**

На розгляд до Верховної Ради України подано проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо племінної справи у тваринництві", де передбачено формування державної системи управління племінною справою у тваринництві відповідно до світових вимог, норм та правил. Дійсно, у нас відсутня дієва державна система управління племінною справою у тваринництві та контроль за дотриманням законодавства про племінну справу у тваринництві, а також не контролюється торгівля племінними ресурсами.

Новий законопроект, якщо знайдеться час на його розгляд і затвердження, дасть змогу створити чітку систему державного управління та контролю в племінному тваринництві, зменшить залежність вітчизняних виробників від імпортованих племінних (генетичних) ресурсів, сприятиме зменшенню кількості порушень та фальсифікацій на ринку племінних ресурсів, створить передумови для формування відповідних інформаційних баз даних, які нададуть можливість виробникам продукції тваринництва мати об'єктивну оцінку наявних в Україні племінних (генетичних) ресурсів та суб'єктів племінної справи у тваринництві.

Варто урахувати зміни, що повинні рано чи пізно відбутися в племінному свинарстві у відповідності до вимог ЄЕС і вже сьогодні переходити на інший рівень селекційно- племінної роботи в стадах.